

YARGITAY KURULLARINDA GELİŞME VE REFORM ZORUNLULUĞU

Yazan :

Dr. Necip Bilge
Ankara Hukuk Fakültesi
Medenî Yargılama Hukuku
Profesörü

P l a n

- I . G İ R İ Ş
- II . YAGITAYIN KURULUŞU VE TARİHİ GELİŞMESİ
- III . YENİ ANAYASADAN SONRAKİ DURUM
- IV . GEREKLİ BAZI YENİLİKLER
- V . S O N U Ç

I . G İ R İ Ş

Sosyal ihtiyaçlara cevap vermek üzere kurulan her müessese gibi, hukukî kuruluşlar da, kuruluş amaçlarına uygun biçimde gelişmek ve geliştirilmek zorundadırlar. Aksi takdirde zamanın koşullarına uygun şekilde ve yeteri kadar ihtiyaçların karşılanamamasından ötürü söz konusu kuruluş hakkındaki güven sarsılabilir ve bundan da sosyal huzursuzluklar doğabilir. Böyle bir huzursuzluğa meydan vermemek için, kuruluşun ihtiyaca göre ayarlanması ve yeni koşullara uygun tedbirlerin zamanında alınması gerekir. Genel olarak adâlet örgütünün ve özellikle bu örgütün başında bulunan ve en yüksek yargı merciini teşkil eden Yargıtay'ın da aynı esaslara uygun surette biçimlendirilmesi bir zorunluktur.

Etraflı bir incelemeyi gerektiren bütün adâlet mahkemelerinin kuruluş ve gelişimini şimdilik bir tarafa bırakarak, bu yazımızda sadece Yargıtay'ın kuruluşundaki bazı noktalara dokunmak istiyoruz. Bilindiği üzere, Tanzimat devrinde kurulmuş bulunan Yargıtay (Temyiz Mahkemesi), 1928 yılında çıkarılan 1221 sayılı kanunla yeni baştan düzenlenmiştir. Bu düzende zaman zaman değişiklik yapılmış olduğu gibi, halen de yeni bazı değişiklikler yapılması düşünülmektedir. Gerçekleştirilen ve yapılması düşünülen değişikliklerin güdülen amaca uygun olup olmadığı, üzerinde dikkatle durulması gereken bir meseledir. Aşağıda bu konuyu yeniden ele alarak gerek mevcut kuruluş biçimi, gerekse onunla ilgili bazı usul konuları üzerinde görüşlerimizi açıklayacağız.

1961 Anayasası, Yargıtayı, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme mercii olarak göstermektedir (Any. m. 139). Yargıtay'ca yapılan incelemenin amacı hukuk kurallarının doğru ve bütün memleket içinde birlik olarak uygulanmasıdır. Başka bir deyimle, Yargıtay'ın kuruluşunun son amacı alt kademedeki yargı mercileri tarafından verilen kararlarda uygulanan hukuk kurallarının doğru ve eşit biçimde uygulanıp uygulanmadığını denetlemek suretiyle toplumda adâleti ve sosyal güvenliğini gerçekleştirmek ve böylece toplum içinde hukuk düzenini ve sosyal barışı korumaktır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, bu amaca ulaştıracağı düşüncesi ile Yargıtay'ın kuruluşunda ve işleyişinde zaman zaman değişiklik yapılması zorunluğu duyulmuş veya ileri sürülmüştür (1). Ancak derhal işaret edelim ki, bu değişikliklerin veya değişiklik tekliflerinin başarılı bir sonuca ulaşabilmesi için, mevcut olan durumun ve ihtiyaçların iyice tesbit edilmesi, başka bir deyimle mevcut hükümlerin ihtiyacı karşılayıp karşılamadığının araştırılması ve raslanabilecek aksaklıklara doğru bir teşhis konulması gerekir. Durum ve ihtiyaç iyice tesbit edilemediği, aksaklığa tam ve doğru bir teşhis konulmadığı takdirde, girilecek değişiklik teşebbüslerinin iyi bir sonuç vermesi, yani arzulanan amaca ulaştırması beklenemez. Ger-

(1) Bu konuda bir fikir edinmek üzere bkz.: Adliye mahkemelerinin kuruluş kanunu tasarısı ile Hâkimler ve Savcılar Kanunu tasarısı hakkında seminer 1964 ve orada açıklanan tebliğlerde anılan eserler; İstanbul Milletvekili İ. H. Tekinel ve 166 arkadaşı tarafından B.M.M.ne sunulan Yargıtay Kuruluş Kanunu teklifi ve Komisyon raporları.

çi yapılan değişiklik geçici bir ferahlama duygusu uyandırabilir; fakat, bir süre sonra eski sıkıntıların tekrar başgöstermesi kaçınılmaz olduğu gibi, hattâ bunlara yenilerinin eklenmesi de kuvvetle muhtemeldir.

İşte bütün bu noktaları dikkate alarak ve gerek kuruluştaki, gerek işleyişteki aksamaların iyice tesbitine yarayacağını düşünerek, Yargıtay'ı ilk kuruluş tarihinden itibaren ele almakta ve tarihin akışı içinde bu yüksek yargı merciinin geçirdiği aşamaları kısaca gözden geçirmekte fayda olduğu kanısındayız.

II. YARGITAYIN KURULUŞU VE TARİHİ GELİŞİMİ

Diğer bir çok hukuk müesseselerimizde olduğu gibi, Yargıtay'ın ilk kez kurulması da, memleketimizin batıya yönelişinin başlangıcı sayılan Tanzimat devrine rastlamaktadır. Gerçekten, Tanzimatın önceki devrede Türk yargı örgütü esas itibariyle tek dereceli olduğu için, bu devrede ilk derece mahkemelerinin üstünde kanunî şekilde örgütlenmiş bir kontrol merciinin bulunduğu söylenemez (2). Ancak Tanzimatın ilânından, yani 1839 (1255) den sonradır ki, kontrol mahkemelerine de lüzum hissedilmiş ve Nizamiye mahkemelerinin kurulmasıyla birlikte bir yandan İstinaf Mahkemelerinin, diğer yandan da Mahkemei Temyizin (Yargıtay'ın) kurulması cihetine gidilmiştir.

Gerçekten, daha III. Selim zamanında kurulmuş olup, «Meclisi Hass-ül has» adını taşıyan kurul, Tanzimattan kısa bir süre önce, yani 1837 (1253) lerde (?), «Meclisi Ahkâmı Adliye» adı ile genişletilmişti (3). Yargı organı olmaktan daha çok Hükümdarın bir da-

-
- (2) Gerçi daha önceki çeşitli Türk Devletlerinde olduğu üzere, Osmanlı Devletinde de Divanı Hümayun, İkinci Divanı, Cuma Divanı gibi türlü Divanlar yönetim işlerinden başka adâlet dağıtım işlerine de üst merci olarak bakmışlar ise de, bu Divanları bugünkü Yargıtayın ilk biçimi olarak kabule imkân yoktur. Zira, bu Divanlar gerek toplantılara katılanların niteliklerinden, gerek gördükleri işlerin çeşitliliğinden ötürü daha çok yönetim organı durumunda idiler. Bu Divanların işleri hakkında artık bilgi için bkz. Üçok, C.: Türk Hukuk Tarihi 1966 s. 140 vd.
- (3) Meclisi Ahkâmı Adliye'nin Tanzimattan önce mevcut olduğu, Tanzimat Fermanından da anlaşılmalıdır. Gerçekten bu fermanda, sözü edilen Meclis Azasının «daha lüzumu merteye teksir» olunmasından bahsedilmekte ve yeni esaslar dairesinde memleketin yönetimi için uygulanacak kanunların hazırlanması bu Meclisten beklenmektedir.

nışma kurulu durumunda olan bu Meclis, Tanzimattan bir süre sonra, 1854 (1270) yılında iki kısma ayrılmıştı: Kanunların hazırlanmasına yardım etmek ve gerek yönetimi, gerekse idarî yargıyı ilgilendiren bazı işlere bakmakla görevlendirilmiş olan kısma «Meclisi Âli Tanzimat» denilmiş; adli, askerî bütün uyuşmazlıklar hakkındaki ilk merci kararlarını üst derecede kontrol etmekle görevlendirilmiş olan kısma da «Meclisi Vâlâyı Ahkâmı Adliye» adı verilmişti. İşte bu Meclisi bugünkü Yargıtay'ın ve Meclisi âli tanzimatı da bugünkü Danıştay'ın ilk şekli olarak kabul etmek mümkündür. Bu iki meclis 1861 (1277) yılında bir tek Başkanın idaresi ve «Meclisi Ahkâmı Adliye» adı altında tekrar birleştirilmiş ise de, kısa bir süre sonra, «Mesalihi hukukiye»nin «Umuru mülkiye ve Hükûmeti icraiye»den ayrılmasının lüzumuna inanılarak, 1868 (1284) yılında Meclis yeniden iki kısma ayrılarak, adli dâvaları temyiz yolu ile inceleyecek olan kısma «Divanı Ahkâmı Adliye» ve idarî dâvalara bakmakla beraber, yönetim işlerinde de düşüncesi alınacak olan kısma «Şurayı Devlet» adı verilmiş ve aynı irade ile Divanı Ahkâmı Adliyenin başına A. Cevdet Paşa; Şurayı Devletin başına da Mithat Paşa getirilmişlerdir (4). Her iki kurulun başında bulunan kişiler o zaman «Nazır - Bakan» olarak siyasi sıfatı haiz olduklarından, bu kuruluşların yönetimden ayrı, tamamen bağımsız bir yargı organı niteliğini kazanmaları bir süre daha gecikmiştir. Ancak 1879 (1295) tarihli Teşkilâtı Mahakim (Mahkemeler Teşkilâtı) Kanunu ile, bidayet ve İstinaf Mahkemeleri ile birlikte Temyiz Mahkemesi (Yargıtay) da Osmanlı adliye kuruluşunda özel yerini kesin bir surette almış bulunmaktadır. Bu mahkeme, sadece Nizamiye mahkemelerinin verdikleri kararları temyiz yolu ile incelemeye mezundu; şeriye mahkemelerinin kararları bakımından böyle bir yetkisi yoktu. Bununla beraber derhal belirtelim ki, dereceli yargı sistemi Tanzimattan sonra, şeriye mahkemeleri bakımından da kabul edilmişti. Gerçekten, Babı fetvada, başka bir deyimle Babı meşihatta kurulan «Şerî Tetkikat Meclisi» alt derecedeki Şeriye Mahkemelerinin kararlarını temyiz yolu ile inceleme yetkisini haiz bulunmakta idi.

Fransız hukuku örnek alınmak suretiyle kurulmuş bulunan ilk Temyiz Mahkemesi (Yargıtay), Fransa'daki gibi Hukuk, Ceza

(4) Bu konudaki İradel Seniye suretleri için bkz.: İ. H. Görel, Devlet Şurası 1953. s. 4, 5.

ve İstida dairesi olmak üzere üç daireden ibaretti. Sadece usul meseleleri ile meşgul olan İstida dairesi bir tarafa bırakılacak olursa, işin esası üzerinde inceleme yapan bir hukuk ve bir ceza dairesi arasında içtihat ihtilâfı söz konusu olmaz ve gerektiğinde iki dairenin genel kurul halinde toplanması güçlük çıkarmazdı.

Tanzimat devrinde tam yargısal bir kuruluş olarak meydana çıkan Yargıtay'ın kuruluş ve işleyişinde sonradan bazı değişiklikler olmuş ise de, ne Meşrutiyet devrinde ve hattâ, 1926 yılında içtihat birleştirme sisteminin kabulü bir yana bırakılacak olursa, ne Cumhuriyet devrinde esaslı reform sayılabilecek bir değişiklik yapılmış olduğu söylenemez.

2 . CUMHURİYET DEVRESİ

Birinci Dünya savaşı sonrasında, memleketin önemli merkezlerinin işgali üzerine başlayan Kurtuluş savaşı sırasında, Ankara'da Büyük Millet Meclisinin kurulması ve böylece Anadolu hükûmetinin İstanbul hükûmetinden ayrılması dolayısı ile (5), İstanbuldaki Mahkemei Temyizin Anadolu'da yargı hakkı kalmamış idi. Bu sebeple, Kurtuluş savaşının nasıl bir sonuca bağlanacağı henüz kestirilemeyen bunalımlı devrede, 20 Haziran 1920 tarihinde Sivas'ta bir Muvakkat Temyiz Heyeti teşkili hakkında 4 sayılı kanun çıkarılmıştır (6). Bu kanuna göre, Muvakkat Temyiz Heyetinin Şeriye, Hukuk, Ceza ve İstida daireleri olmak üzere dört dairesi bulunmakta idi. Böylece şerî işlerde denetleme görevini yapmak üzere Tanzimat devrinde kurulmuş olan Şerî Tetkikat Meclisi kaldırılmış ve onun işi Muvakkat Temyiz Heyetinin bir dairesine verilmek suretiyle yargı birliğine doğru bir adım atılmış oluyordu. Kanundaki adından da anlaşılacağı üzere, Sivas'taki Temyiz Heyeti geçici bir nitelik taşıyordu; yargılama bakımından da Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerinden kalma usullere göre işliyordu.

Ulusal Kurtuluş Savaşı sona erip, memleket sulha kavuşunca, Yüksek Yargı merciinin durumu ele alınmış ve Cumhuriyetin ilânından hemen sonra, 14 Kasım 1923 tarihinde çıkarılan 371 sayılı kanunla Temyiz Heyeti Sivas'tan Eskişehir'e nakl olunmuş, mevcut

(5) 23 Nisan 1920 gün ve 1 sayılı karar (3. Ter. Düstur C. 1 s. 1).

(6) Muvakkat Temyiz Heyeti Teşkiline dair kanun (RG. 7/2/1921; 3. Ter. Düstur C. 1, s. 12).

dört daireye bir de sulh dairesi eklenerek, kuruluş biraz daha genişletilmiştir (7); fakat, Yüksek Yargı Mercii'nin çalışma usulünde her hangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Bununla beraber, bilindiği üzere, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra sadece siyasal devrimlerle yetinilmemiş, hukuk alanında da memleket çapında yenilik hareketlerine başlanmış ve toplumun sosyal yapısını devrim esaslarına uygun şekilde geliştirecek yeni kanunların çıkarılmasına lüzum hasıl olmuştur. Saltanat yıkıldıktan sonra, dayanağı kalmamış bulunan Hilâfet de 3 Mart 1924 tarihinde 431 sayılı kanunla kaldırılmıştır (8). Bu durumda Şeriye ve Nizamiye mahkemeleri arasında bir ayırım yapmaya lüzum kalmamıştı. Bu fiilî durumu kanunlaştırmak üzere 8 Nisan 1924 gün ve 469 sayılı kanun çıkarılarak bir taraftan şeriye mahkemeleri, diğer yandan Temyiz Mahkemesindeki şeriye dairesi kaldırıldı (9). Fakat, bu durum Temyiz Mahkemesinin zaten kabarık olan işlerini bir miktar daha kabartma sonucunu doğurdu. Bu itibarla Temyiz teşkilâtının genişletilmesi zorunluğu çok geçmeden kendisini hissettirdi. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, 10 Mayıs 1926 tarihinde kabul okunan 834 sayılı kanunla Temyiz Mahkemesine (Yargıtaya) iki daire daha eklenirken, gereksiz sayılan İstida Dairesinin de kaldırılması cihetine gidildi (10). Böylece Yüksek Mahkeme (Yargıtay) üçü hukuk, üçü ceza dairesi olmak üzere, altı daireselik bir kuruluş haline geldi. Yargıtay tarihinde 834 sayılı kanunun bir dönüm noktası teşkil ettiği söylenebilir. Çünkü, bu kanunun kabulü, Türkiye'de Batı hukukunun iktibası devresine, yani gerek diğer mahkemelerin, gerekse ve özellikle Yargıtayın yeni bir zihniyetle çalışması gereken bir zamana rastladığı gibi; daire sayısını arttırmasından ötürü de, içtihat uyuşmazlıklarının doğması ihtimalini kuvvetlendiriyordu. Bu düşünceler kanunun gerekçesine de yansımış bulunmaktadır. Gerçekten, Yargıtay hakkında Cumhuriyet devrinin ilk derli toplu hükümlerini kapsayan bu kanunun gerekçesinde özetle, «Adliye tarihinin önemli bir dönüm ve başlangıç noktasını teşkil eden 1926 yılı zarfında çıkarılan ve ileride çıkarılacak olan hukukî ve cezai

(7) Bkz. RG. 18/11/1923; 3. Ter. Düstur C. 5, s. 414.

(8) Hilâfetin ilgası hakkında kanun (RG. 6/3/1924; 3. Ter. Düstur C. 5, s. 323).

(9) 469 sayılı kanun (RG. 18/4/1924; 3. Ter. Düstur C. 5, s. 794).

(10) 834 sayılı kanun (RG. 26/5/1926; 3. Ter. Düstur C. 7, s. 1451).

kanunlarla bütün ahkâmı asliyenin değişmiş olmasının Temyiz Mahkemesine büyük bir vazife yükleyeceği nazara alınarak, bir taraftan Yüksek Mahkemenin genişletilmesi» lüzumuna işaret olunmuş, diğer yandan da «Temyiz kararları arasında yeni kanunların uygulanması dolayısı ile çıkabilecek ihtilâfları çözmek üzere, Tevhidi içtihat-İçtihat birleştirme-müessesesinin kabulü zorunluğ» belirtilmiştir (11). Bu kanuna göre, Tevhidi içtihat genel kurulu hukuk ve ceza kısmındaki bütün dairelerdeki üyelerin tamamının bir arada toplanmasından meydana geliyordu. Kanunda, dairelerin üye sayısı bir reis (başkan) ve altı aza (üye) olmak üzere yedi kişi itibar edildiği için (m. 1 b. 2), genel kurulun tam sayısı 42 kişiden, toplanma yeter sayısı tam sayının üçte ikisi olarak 28 kişiden ve karar yeter sayısı da mevcudun üçte ikisi olarak 19 kişiden ibaretti (12).

(11) BMM. Zabıt ceridesi 1926 c. 25 sıra sayısı 150.

(12) Önemleri ve ilgileri dolayısı ile 834 sayılı kanunun bazı maddelerini aşağıya almayı faydalı gördük :

Birinci Madde —

1—Temyiz Mahkemesi, üç hukuk ve üç ceza dairesinden müteşekkil ve her birinin vazifesi kanun ve usulü muhakmat ve sulh hâkimleri kanunlarıyla muayyendir.

2—Temyiz dairelerinden her biri bir reis ve altı azadan terekkül ve beş zat ile teşekkül eder. Bunlardan maada temyiz heyeti umumiyesinden gösterilecek ihtiyaç üzerine üç kadar ihtiyat aza dahi bulunabilir. Daire reislerinin fevkinde bir Birinci Reis ve Başmüddeiumumilik refakatinde bir Başmuavin ile lüzumu kadar muavin bulunur.

İkinci Madde — Mahkemeî Temyiz Heyeti Umumiyesi, ceza ve hukuk olmak üzere iki kısımdır. Ceza heyeti umumiyesi ceza, ve hukuk heyeti umumiyesi hukuk dairelerinden teşekkül eder. Her iki kısımda kendi adedi müretteplerinin (tam sayılarının) üçte ikisinin içtimaiyle nisabı müzakere ve mevcudun üçte ikisinin ittifakiyle nisabı ekseriyet hasıl olur.

Heyeti umumiyede ekseriyet temin olunamayan mesaide o kısma mensup olup, müzakereye iştirak etmemiş olan aza celbolunur. Bu suretle de sültisan ekseriyet temini kaabil olmazsa her iki heyeti umumiye içtimaa dâvet ve ikinci fıkra mucibince teşkil olunarak ekseriyeti mutlak ile karara raptolunur.

Üçüncü Madde — Temyizin iki dairesi veya bir dairenin iki kararı arasında birbirinin aynı meselelerde tezat ve mübayenet görüldüğü veya tekarrür etmiş bir içtihadın tebdiline ihtiyaç hasıl olduğu takdirde, Temyiz Birinci Reisi alâkadar dairelerden mütebayın ilâmları veya içtihadın tebdiline saik olan sebepleri mutazammın evrakı celp ve telhis ve nüshalarını teksir ile içtimadan en aşağı üç gün evvel heyeti umu-

Nihayet 834 sayılı kanunda görülen bazı aksaklıkları düzeltmek ve zamanın koşullarına göre meydana gelen boşlukları doldurmak amacı ile, 1928 yılında Temyiz Mahkemesi Teşkilât Kanunu yeniden ele alınmış ve bu yüksek yargı merciinin kuruluş ve işleyişi tüm olarak yeniden düzenlenmiştir (13). Temyiz teşkilâtı hakkındaki 1221 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 1928 yılından bu yana kanunda bir kaç defa değişiklik yapılmış ve yeni daireler kurulmuş ise de, kanunun esasları hemen hemen aynen muhafaza olunmuş ve genel kurulların kuruluş ve işleyiş biçimlerinde bir değişiklik yapılmamıştır. Sadece 1953 yılında kabul olunan 6082 sayılı kanunla, evvelce bütün Temyiz heyeti umumiyesine (Büyük genel kuruluna) ait olan içtihatları birleştirme yetkisi, bundan böyle hukuk ve ceza genel kurullarına (küçük genel kurullara) da tanınmıştır (6082 - say. k. ile değişik m. 8). Böylece Yargıtay Dairelerinin artması ile müzakere ve karar nisapları otomatik olarak yükselmiş bulunan içtihat birleştirme kurullarının daha kolay çalışabilir hale getirilmesi amacı güdülmüştür. Ancak, genel kurulların meydana geliş biçimlerinde bir değişiklik yapılmadığı için, toplanma ve karar vermedeki zorluk çok geçmeden kendisini göstermiştir. Yargıtayı meydana getiren dairelerdeki bütün üyelerin toplanmasındaki zorluk, sadece genel kurulun iki kısma ayrılması ile sürekli olarak giderilmiş sayılamazdı. Evvelce Büyük genel kurulun üye tam sayısı 40 civarında dolaşmakta iken, bugün hukuk ve ceza kısımlarındaki Küçük genel kurulların üye tamsayıları bu rakamın üstüne çıkmıştır. Zira 1926 larda Yargıtayın bütün dairelerinin sayısı 6 iken, bugün hukuk dairelerinin sayısı 11'i bulmuş ve ceza dairelerinin sayısı 7 ye yükselmiştir. Yargıtaya gelecek işlerin azaltılması hususunda gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bu sayıların gittikçe fazlalaşacağını söylemek te bir kehanet

miyeye tevzi ve içtima gününü de tâyin eder. Bunun üzerine alâkadar daireler dahi azasından birini o dairenin noktaî nazarını teşrih ve müdafaaya memur eder. Her kısmın üçte ikisi ile teşekkül edecek heyeti umumiyede ve ceza işlerinde Başmüddeiumuminin de huzuriyle keyfiyet tetkik olunduktan sonra neticede bu mevcudun üçte ikisinin ittifaikiyle ittihaz olunacak karar mümasil işlerde mabihilimtisal olur. Bu meselelere, Temyiz Birinci Reisi, Başmüddeiumuminin veya alâkadar dairelerin sevkiyle muttali olabileceği gibi, resen dahi vaziyet eder.

(13) Temyiz Mahkemesi teşkilâtına dair 1221 sayılı kanun (RG. 14/4/1928; 3. Ter. Düstur C. 9, s. 269).

sayılmamalıdır. Nitekim Yargıtaya yeni kadrolar verilmek suretiyle ya mevcut dairelerin takviyesinden veya yeni daireler kurulmasından söz edilmeye başlanmıştır.

III. YENİ ANAYASADAN SONRAKİ DURUM

Tanzimat, Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet devirlerinde Nizamname veya Kanunlarla düzenlenmiş olmakla beraber, bir Anayasa kuruluşu niteliğini kazanamamış olan Temyiz Mahkemesi (14), II. Cumhuriyet devrinde yeni Anayasa ile birlikte bir Anayasa müessesesi halini almıştır. Gerçekten, 1961 Anayasasının 139. maddesinde, adliye mahkemelerinden verilen karar ve hükümlerin son denetim mercii olarak nitelenen Yargıtayın kuruluş ve işleyişinin bir kanunla düzenleneceği de hükme bağlanmış bulunmaktadır. Fakat bu konuda yeni bir kanunî düzen henüz sağlanabilmiş değildir. Yeni Anayasanın kurulmasını öngördüğü müesseselerden Yüksek Hâkimler Kurulu hakkındaki 45 sayılı kanunla Yargıtaya yeni bazı daireler eklenmiş ise de (15), bu eklemelerle değil yarının, hattâ bugünün ihtiyaçlarının karşılanamayacağını söylemekte bir aşırılık yoktur. Zira, 45 sayılı kanunun 100. maddesiyle yapılan daire eklemesinde de, Yargıtayın yükünü artıran gerçek nedenler üzerinde durulmamış, sadece daire sayısının artırılması ile yetinilmiştir. Halbuki, daire sayısının artırılması, geçici bir süre için belki bir ferahlama yaratabilir ise de, hukukun uygulanmasındaki birliği sağlama bakımından faydalı hiç bir sonuç doğurmaz; hatta bilâkis zararlı bile olabilir. Çünkü; daire sayısının çoğalması, Yargıtayı, aynı çatı altında yargılama yapan üst mahkemeler (istinaf mahkemeleri) durumuna getirir ve içtihat uyumsuzluklarının doğması ihtimalini daha da fazla artırır. Yargıtaya gelecek işleri azaltma bakımından usul kanunları ile alınacak gerekli tedbirler yanında, Yargıtay genel kurullarının tereküp tarzı bakımından günün koşullarına uygun çareler aranıp bulunmadığı takdirde, Yargıtayın, kendisine verilen görevi yapacak duruma getirildiği söylenemez.

(14) 1876 ilk Meşrutiyet ve 1924 Cumhuriyet Anayasalarında «Mahakim» den veya «Kuvvei Kazaiye» den söz edilmekte ise de, Temyiz Mahkemesinden veya Yargıtaydan söz edilmemektedir (Bkz. Kanunu Esasi m. 85 - 91; Teşkilâtı Esasiye Kanunu m. 53 - 60).

(15) Bkz. 25/4/1962 gün ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu m. 100.

Gerçi, Adâlet Bakanlığı tarafından 1963 yılında hazırlanmış bulunan «Adliye mahkemelerinin kuruluşu hakkında kanun tasarısı» içinde alt derece mahkemeleriyle birlikte, Yargıtayın kuruluşu da yeni baştan düzenlenmek istenmiş ise de, bazı hükümleri dolayısı ile hukukçular tarafından uğradığı tenkitler yüzünden, bu tasarı Bakanlar Kuruluna dahi gönderilememiş ve daha önce 1932, 1952 yıllarında hazırlanmış olan tasarılar gibi kendi haline terk edilmiştir. Esasen bu tasarının Yargıtayın iş hacmini azaltma veya işlerin görülmesini çabuklaştırma bakımından önemli bir yenilik getirdiği de söylenemez (16). Halbuki, ödevini gereği gibi yerine getiremediğinden uzun zamandan beri şikâyet olunan (17) Yargıtayın kuruluş ve işleyişinin yeniden düzenlenmesi, yani bu merciin kendisinden beklenen görevi tam bir şekilde yapacak hale getirilmesi, kanımıza göre, ivedi bir zorunluk olarak ortada durmaktadır. Bir kaç rakam bu zorunluğun kendisini nasıl bir şiddetle duyurmakta olduğunu göstermeye yetişir sanırız :

İstinaf kuruluşları gibi bir süzgeç de bulunmadığı için, Türk Yargıtayının iş hacmi günden güne çoğalmakta ve bir çığ gibi büyümektedir. 1930 da 60.000 civarında olan iş toplamı 1951 de 120.000 rakamına yükselmiş 1962 de ise 200.000 sayısının üstüne çıkmıştır. Af kanunları gibi bazı geçici sebepler ile bazı yıllarda işlerin azaldığı görülmekte ise de, iş sayısının genel olarak artma yönünde olduğu bir gerçektir. Bu itibarla Yargıtay Başkanının 1966 yılı için verdiği 180.000 rakamı bizleri aldatmamalıdır. Bu rakamın bile Avrupa memleketleri için ulaşamayacak bir rekor teşkil ettiği, yabancı memleketler Yargıtaylarının iş hacimleriyle yapılacak bir karşılaştırman kolayca anlaşılabilir. Gerçekten yıllık iş hacmi 400 civarında bulunan Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesini ve yılda 1000 işe bakan İsviçre Federal Mahkemesini bir tarafa bırakacak olsak bile, daha yüklü gözüken Alman

(16) Bu tasarı hakkındaki çeşitli görüşler için Bkz. Adliye mahkemelerinin kuruluş kanunu tasarısı ile Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısı hakkında seminer 1964; Seçkin, A. R.: 1963/1964 Adâlet yılı açış konuşması (Türk Hukuk Kurumu Yayını).

(17) Ansay, S. Ş.: Kanunlarımız ve adâlet işlerimiz (AD. 1951 s. 1120); Aydın, H.: Hangisi doğru (İBD. 1940 s. 352); Bozer, F.: 1951/1952 Adâlet yılı açış konuşması (AD. 1951 s. 1948); Seçkin, R.: 1962 ve 1963 Adâlet yılları açış konuşmaları (AD. 1962 s. 927; Türk Hukuk Kurumu Yayını). Öktem, İ.: 1966/67 yılı açış konuşması.

ve Fransız Yargıtaylarının iş hacimleri de, Türk Yargıtayındaki işle kıyaslanamayacak kadar azdır. Zira Alman Yargıtayı yılda 9-10 bin işle, Fransız Yargıtayı da 25-30 bin işle meşgul olmaktadır. Ayrıca şunu da belirtelim ki, Alman İstinaf Mahkemelerinin (Üst Mahkemelerin) yıllık iş hacminin 50-60 bin civarında olduğu düşünülecek olursa, Türk Yargıtayının bütün Alman istinaf mahkemelerinden üç defa daha çok iş çıkardığı anlaşılır (18).

Aşağıdaki rakamlar, 1926 dan beri faaliyette bulunan İctihat birleştirme kurullarının da gün geçtikçe daha az iş çıkarabilmekte olduğunu göstermesi bakımından ibret vericidir:

<u>Yıllar</u>	<u>İç. bir kr. say.</u>	<u>Yıllar</u>	<u>İç. bir kr. say.</u>
1930	10	1960	13
1936	29	1962	5
1940	26	1963	0
1945	16	1964	4
1950	11	1965	4
1955	22	1966	8

Bu rakamlar karşısında, son yıllarda içtihatların birleştirilmesini gerektiren işlerin azalmış olacağı gibi bir iddia ileri sürülemez. Yargıtay kararlarının incelenmesi böyle bir iddiaya yer vermez. Gerçek durum şudur ki, Yargıtayın içtihat birleştirmeye ayıracak zamanı yoktur. Yargıtay Başkanları da bu durumdan devamlı olarak şikâyet etmişlerdir (19).

Mahallî mahkemelerin direnme kararları hakkındaki temyiz istemlerini inceleyen genel kurulların iş hacmi de gün geçtikçe artmaktadır. Her yıl ortalama 700 civarında iş çıkaran hukuk genel kurulu 1957 yılında ertesi yıla 114 iş devir etmiş iken, 1962 yılında 683 dosyayı devir etmek zorunda kalmıştır. Bu rakamlar 5-6 yıl içerisinde devir edilen iş sayısının altı katına çıktığını göstermektedir. Halbuki aynı devre içinde genel kuruldaki iş sayısı 795 den 1376 ya yani iki katına yükselmiştir. Haftada bir gün toplanan genel kurulun yılda 700 civarında iş çıkardığı düşünülecek

(18) Bericht der Kommission zur Vorbereitung einer Reform der Zivilgerichtsbarkeit 1961 s. 549.

(19) Öktem ve Seçkin'in 1966, 1963 ve 1962 yıllarındaki açış konuşmaları.

olursa, her toplantıda ortalama 15 den fazla karar verilmiş olduğunu kabul etmek gerekir. Böyle bir çalışma temposu genel kurul için çok yorucu ve alınan kararlar için de düşündürücüdür.

Özetleyecek olursak, hangi yönden bakılırsa bakılsın, Yargıtayın durumu iç açıcı olmaktan uzaktır. Bu durum karşısında, Yargıtayda çalışanların ağır yük altında fazlaca ezilmekte oldukları, zaman bakımından erkence yıpranarak çalışamaz hale geldikleri gibi bazılarınca sübjektif sayılabilecek noktalar bir tarafa bırakılsa bile, bu yüksek yargı merciine gelen işlerin zamanında bir sonuca bağlanamadığı, sağlam gerekçeli Yargıtay kararlarının az olduğu, buna karşılık zayıf gerekçeli, hatta gerekçesiz kararların bol olduğu, içtihat uyumsuzluklarının gün geçtikçe artmakta bulunduğu gibi noktalar görmezlikten gelinemez. Bu gibi aksaklıkların adâlete güveni sarsacağı tabîi sayılmalıdır. Normal bir hukuk siyaseti, bu gibi aksaklıkların önünü alacak tedbirlere başvurulmasını gerektirir. Uyuşmazlıkların çözümlenmesinde gecikmemesi, kararlardaki gerekçelerin doyurucu olması ve içtihat uyumsuzluklarının önüne geçilmesi veya birleştirilmesi yolu ile adâlet dağıtımında eşitliği ve güveni sağlamak, böylece toplum içinde hukuka saygının ve huzurun yerleşmesine yardım etmek gibi görevlerini iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için, Yargıtayın kuruluş ve işleyişinin ele alınarak yeniden düzenlenmesi işi, kanımıza göre daha fazla geciktirilmemesi gereken ivedi bir iştir.

Yeni Anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra askerlik ve idare yargı kollarına mensup olan Askerî Yargıtayın ve Danıştayın kuruluş kanunları çıkarılmış olduğuna göre (20), Adli Yargıtay Kuruluş Kanununun da hemen ele alınması ve bir sonuca bağlanması kaçınılmaz bir zorunluktur. Fakat üzülmek zorundayız ki, seçim ve af kanunları gibi siyasal çıkarlarla ilgili bulunan konular yanında, siyasal yönü bulunmayan bu gibi reform işlerine kolayca sıra geleceğe benzememektedir. Nitekim, 1952 ve 1963 yıllarındaki teşebbüsler, Adâlet Bakanlığının işi ciddi bir şekilde takip etmemesi yüzünden başarılı bir sonuca ulaşamamıştır. Hattâ 1964 yılı başlarında 167 Milletvekili tarafından BMM. ne sunulmuş bulunan Yargıtay kuruluş kanunu teklifi de ilgili komisyonlardan ge

(20) As. Yargıtay kuruluş kanunu 12/12/1962 günlü RG. de, Danıştay kanunu da 31/12/1964 günlü RG. de yayınlanarak yürürlüğe girmişlerdir.

girilerek, Millet Meclisi genel kurul gündemine kadar getirildiği halde, bu teklif dahi yine aynı ilgisizlik yüzünden kanunlaşmamış, 10 Ekim 1965 genel seçimleri dolayısıyla hükümsüz hale gelmiştir.

IV. GEREKLİ BAZI YENİLİKLER :

Son günlerde yeni bir Yargıtay Kanunu teklifi hazırlandığı, hattâ BMM. ne verildiği, Yargıtayı takviye etmek üzere bir miktar kadro verileceği, Yargıtay'da yeni daireler kurulacağı gibi söylentiler dolaşmaktadır. Bunların doğruluk derecelerini ve kapsamlarını bilmiyoruz. Fakat, bütün bunlar Yargıtay hakkında bir şeyler düşünüldüğünü, birşeyler yapılması gerektiğini gösterir. Biz de bu münasebetle ve yukarıda yapılan açıklamaların ışığı altında, yüksek yargı organının daha rasyonel bir hale getirilmesine ve daha verimli çalışmasına yarayacağını düşündüğümüz bir kaç nokta hakkındaki görüşlerimizi belirtmeyi faydalı buluyoruz:

1 — Dairelerde üye sayısı ve karar tashihi yolu

Bilindiği üzere, ilk derece mahkemelerinden verilen nihai kararlar, hukuk muhakemeleri usulü kanununda belirtilen şartlara uyularak, temyiz ve karar tashihi adını taşıyan normal iki kanun yolundan geçmektedir. Temyiz yolu bütün medenî memleketlerde mevcut bir kanun yolu olduğu halde, karar tashihi yolu, bildiğimize göre, Türk hukukuna özgü bir kanun yoludur. Gerek yürürlükteki kanunda, gerekse şimdiye kadar bir kaç defa hazırlanmış olan tasarı ve tekliflerde, Yargıtay dairelerinin temyiz ve karar tashihi işlemlerini inceleme bakımından daima 5 kişi ile çalışması esastan hareket edilmiştir. Terekküp tarzı değişmeyen bir kurulun, aynı işi bir de karar tashihi yolu ile ikinci bir kez gözden geçirmesinde fayda umulur ise de, bu ikinci incelemenin, şimdiki haliyle tam güven verici bir kanun yolu olduğu söylenemez. Zira, terekküp biçimi değişmeyen bir kurulun inceleme sırasında, evvelki kararının etkisi altında kalması ve onu benimsemeye meyletmesi, önlenmesi kolay olmayan psikolojik bir olaydır.

Benzeri başka memleketlerde bulunmayan karar tashihi yolunun tamamen kaldırılması dahi düşünülebilir. Yargıtay kararlarından % 10 kadarının karar tashihi yolu ile incelendiği söylenmekte

ise de (21), karar tashihiinde bozma ve onama oranının ne kadar olduğu hususunda elde hiç bir rakam bulunmadığı için, bu yolun tamamen kaldırılmasının doğru olup olmayacağı hususunda kesin bir fikir yürütemeyeceğiz. Ancak, karar tashihi yolu şimdilik muhafaza edilmek istendiğı takdirde, ki Üst Mahkemeler kurulmadıkça bu müesseseden vaz geçilebileceğini biz de düşünmemekteyiz, yukarıda belirttiğimiz psikolojik etkiden Yargıtay dairelerini kurtarmak gerektiğı kanısındayız. Ancak bu suretledir ki, karar tashihi yolunu gerçek teminatlı bir kanun yolu haline getirmek mümkün olabilir. Bunun için de, ya karar tashihi istemlerini tamamen başka bir kurula incelemek, veya hiç olmazsa mevcut usule yabancı bir unsur eklemek suretiyle kurulun teşekkül biçimini değiştirmek gerektiğine inanıyoruz. Karar tashihi istemlerini tamamen başka bir kurula incelemek en mantıkî yol gibi gözükürse de, bugünkü şartlar altında, dâvaların sonuca bağlanmasının daha da gecikmesine sebep olacağı için, böyle bir usulün benimsenmesi mahzurlu sayılabilir. Buna karşılık, bugün mevcut olan usuldeki kurulun terekküp tarzını değiştirme yoluna gidilmesinde buna benzer bir sakınca olmasa gerektir (22). Örneğın, beş kişilik daire kurulunun temyiz incelemesi sonunda vereceğı kararın, tashihi isteminin vukuu halinde aynı dairenin yedi kişiden meydana gelecek bir kurulunda incelenmesi ve bu defaki incelemede raportörlük ödevinin başka bir üyeye kanunla tevdi olunması takdirinde, iş sahipleri bakımından karar tashihi müessesesi hem daha çok güven sağlayıcı gerçek bir kanun yolu haline kavuşturulmuş olur,

(21) Elimizde dayanabileceğimiz resmî rakamlar bulunmadığı için, söylenebilir veya özel şekilde alınan bilgiye dayanarak fikir yürüttüğümüzden ötürü okurlarımızdan özür dileriz. Bir kaç defa işaret ettiğimiz gibi, yine belirtmek zorundayız ki, mahkemelerin ve Yargıtayın çalışmalarına ait rakamlar gün ışığına çıkarılmamakta, dosyalar da sürekli bir uykuya terk edilmiş bulunmaktadır. Bunların sadece küçük bir kısmından Adâlet Bakanları bütçe görüşmeleri sırasında veya Yargıtay Başkanları Adâlet yılı açış konuşmalarında faydalanmaktadırlar. Bunların her yıl Adâlet Dergisinde etraflı şekilde yayınlanmalarını çok faydalı olur.

(22) Biz sadece Yargıtay dairelerinde karar tashihi usulünün değiştirilmesinden söz ediyoruz; zira, genel kurullarda bu yolun tamamen kaldırılması gerektiğine inanıyoruz. Bize bildirildiğine göre, hukuk genel kurulunda yılda ancak 50-60 karar tashihi incelemesi yapılmakta, bunun da % 95 i usulden reddedilmektedir.

hem de işlerin geciktirilmemiş olması sonucu sağlanmış bulunur. Zira iş aynı daireye gönderileceği için, görüşmeler sırasında evvelce dosyayı incelemiş olan üyelerin hatıraları tazelenecek ve işin esasına daha kolay girilecektir; fakat diğer taraftan da, kurula eski kararın psikolojik etkisi altında bulunmayan yabancı unsurlar (yeni üyeler) katılacağı için, yeni kararın bugün yürürlükte olan usule nazaran daha objektif, daha tarafsız ölçülerle verilmiş olması ihtimali kuvvetlenmiş olacaktır.

İşte böyle bir imkânı sağlamak üzere, Yargıtay dairelerinin en az bir Başkan ve altı üyeden kurulacağı, temyiz incelemesinin beş kişilik ve karar tashihi incelemesinin de yedi kişilik kurulda yapılacağı hususunun kanunla hükme bağlanması yeterli olacaktır. Bu biçim bir değişiklikle her daire için iki yeni üye olmak üzere, bütün Yargıtaya 36 yeni üyenin verilmesiyle mesele çözüm yoluna girmiş olacaktır ki, bu da fazla külfetli olmasa gerektir. Bazı dairelerde zaten fazla yedek üye bulunduğu da nazara alınırsa, eklenecek yeni kadronun daha az olması da mümkündür (23). Yargıtayın münferit dairelerindeki toplantıların temyiz ve karar tashihi incelemeleri için farklı şekilde düzenlenmesi, karar tashihi yolunu gerçek teminatlı denetleme müessesesi haline getirdikten başka, aşağıda görüleceği üzere, genel kurulların ve dairelerin de daha sık toplanmaları ve daha verimli surette çalışmaları sonucunu da doğuracaktır.

2 — Genel Kurulların Terekküp Tarzı

Yürürlükteki kanuna ve şimdikiye kadar yapılmış olan teklif ve tasarımlara göre, Yargıtay genel kurulları; ilgili kısımlardaki (yani hukuk ve ceza kısımlarındaki), yahut bütün Yargıtaydaki dairelerin hepsinin başkan ve üyelerinin toplamından meydana gelmektedir. Genel kurullar, mürettep adetlerin (tamsayıların) ancak üçte ikisi ile toplanabildiklerine göre (bkz. Tem. Teş. K. m. 7. f. 3). ceza genel kurulu tamsayısı 36 kişi (7 X 5 + Başkan); hukuk genel kurulu tam sayısı 56 kişi (11 X 5 + Başkan); ve Büyük genel

(23) Yargıtay için alınması düşünülen 30 kadronun bu şekilde kullanılması mümkündür. Öte yandan, 834 sayılı kanunun 1. maddesinin 2. bendinde ki, Temyiz dairelerinin 7 kişiden mürekkep olduğu ve temyiz tetkikatının 5 kişilik kurulda yapılacağı hakkındaki hüküm, yapılacak değişiklik için bir örnek olabilir.

kurul tamsayısı da 91 kişi (18 X 5 + Başkan) olarak hesaplanacaktır. İçtihat birleştirme genel kurullarında, dairelerden her birisinin hâkim sayısı kanuna göre altı kişi itibar edilmek gerektiğinden (Tem. Teş. K. m. 8 f. 4), bu sayılar sırasıyla 43, 67 ve 109 olarak alınmak gerekmektedir. Bu kurullar en az üçte iki çoğunlukla toplanabildikleri için, kurulların toplanma nisapları da oldukça yüksektir. Bu kadar kalabalık olan genel kurulları toplanmanın ve yapılabilecek olan toplantılarda gerekli olan üçte iki çoğunlukla karar alabilmenin zorluğunu ayrıca izaha lüzum görmüyoruz. Uzun yılların tatbikati, bu husustaki zorluğu, Yargıtay Başkanlarının 1943 yılından beri hemen her yıl yapılagelmekte olan ve güzel bir gelenek halini almış bulunan Adâlet yılı açış konuşmalarında dile getirmiş bulunmaktadır (24). O halde Yargıtay genel kurullarının kuruluş biçimini değiştirmek suretiyle, bu kurulları daha verimli olarak çalışacak hale getirmek lâzımdır. Nitekim, Almanyada da Yargıtay (Reichsgericht) genel kurulları vaktiyle aynı şekilde kalabalık iken, toplanmadaki ve karar verme-deki zorluklardan ötürü, 1934 yılında yapılan değişiklikle Küçük genel kurulların üye sayısı dokuza, Büyük genel kurulun üye sayısı da 19 kişiye indirilmiştir. Keza, Avusturya, Fransa ve İtalya gibi memleketlerde de eski zamanların geniş genel kurullarını daraltma lüzumu duyulmuş ve bu hususta gerekli kanunî tedbirler alınmıştır (25).

Memleketimizde de bu yola gidilerek genel kurulların daraltılması zamanı gelmiştir. Bu konuda bir örnek verilmesi istenirse, her kısımdaki dairelerin ikişer temsilci göndermeleri suretiyle genel kurulları teşkil etmenin uygun olacağını düşünmekteyiz. Bu görüş kabul edilirse, Yargıtayın halen mevcut daire adedine göre, hukuk genel kurulu 23 kişiden, ceza genel kurulu da 15 kişiden meydana gelir ve Büyük genel kurulun üye sayısı ise 37 den ibaret olur. Kararı görüşülecek olan dairedeki (veya dairelerdeki) azınlığı temsil etmek üzere, o daire veya dairelerden daha fazla üye alınması da düşünülebilir. Toplanma ve karar verme nisapları eskiden olduğu üzere, üçte iki şeklinde muhafaza olunabileceği gibi, kurul tamsayısı

(24) Yukarıda 17 No. lu dipnotta anılan açış konuşmalarına bkz.

(25) Avusturya, Fransa ve İtalyada Küçük genel kurullar 15 üye ile kurulmaktadır.

nın düşürülmüş olmasından ötürü, özellikle karar nisabının kuvvetlendirilmesi cihetine de gidilebilir.

Gerçi, 167 Milletvekilinin yapmış oldukları teklife ait Millet Meclisi Adâlet ve Bütçe komisyonları raporlarında, kurulların terekküp tarzları değiştirilmeden, sadece toplanma nisabı değiştirilmektedir. Teklife göre, toplanma nisabı kurula dahil dairelerin sayısının iki katından bir fazla olacaktır (26). Bu durumda, örneğin Büyük genel kurulun tamsayısı yine 109 olarak kalacak, fakat toplantı için, bugünkü daire adedi 18 olduğuna göre, 37 kişi yeterli sayılacaktır. Bu suretle bizim verdiğimiz rakamlara uygun bir sonuç elde edilecektir. Ancak, derhal belirtelim ki, Meclis Komisyonlarının düzenleme tarzına göre, toplanma nisabı oldukça düşük olsa bile, pek çok üye kendisini kurulun işleri ile doğrudan doğruya ödevli saymayacağı ve kendisi gitmese dahi kurulun işlerini yürütmenin mümkün olabileceği düşüncesi zihinlerde yerleşeceği için, kurulların toplanmasındaki zorluk giderilmiş olmayacak, belki daha da fazlaşacak ve hattâ kararlarda da tesadüf payı büyük rol oynayacaktır. Çünkü, toplantılara aynı üyelerin gelmesini sağlama-ya imkân olmayacaktır.

Buna karşılık, her dairede en az yedi kişinin bulunması ve fakat, dairelerin temyiz incelemesinde beş kişi ile çalışması esası kabul olduğu takdirde, geri kalan iki üyenin temsilci olarak genel kurula gönderilmesi keyfiyeti, dairelerin çalışmaları üzerinde aksatıcı bir etki yapmayacaktır. Ayrıca genel kurul temsilci üyeliği önceden belli olacağı için, bu üyeler kurul toplantılarına her zaman hazırlıklı gitme imkânını da bulacaklar ve böylece kararlarda tesadüf payı asgariye indirilmiş olacaktır.

Öte yandan, bugünkü sistemde, genel kurul toplantısı olduğu günlerde, daireler çalışmamakta ve böylece Yargıtay dairelerinin yılda 15 - 20 bin kadar daha az iş çıkarması gibi bir durum hasıl olmaktadır. Başka bir deyimle, terekküp tarzlarında değişiklik yapılmak suretiyle, genel kurul toplantısı yapılan günlerde dairelerin de çalışmasına hukukan ve fiilen imkân verildiği takdirde, Yargıtay dairelerinin yılda 15 - 20 bin kadar daha fazla iş çıkarması sağ-

(26) Adâlet komisyonu raporu m. 14; Bütçe ve plân komisyonu raporu m. 13.

lanmış olacaktır ki, bu miktar iki dairenin yıllık iş hacmine tekabül edecek kadar yüksektir. Böyle bir sonuç, sadece işleri süratlendirme bakımından bile hiç bir suretle küçümsenmemelidir (27). Kaldığı, genel kurullardaki tamsayıyı düşürmek suretiyle oraya gelecek üye sayısını azaltmanın, karar kalitesini olumsuz yönde etkilemesi düşünülemeyeceği gibi, kararlarda sürati sağlaması dahi kuvvetle muhtemeldir. Çünkü, kalabalık kurullarda bütün dikkatleri bilimsel bir konu üzerinde uzun süre toplamak çok zordur. Bu sebeptendir ki, kurullar genişlediği nisbette toplanmanın ve müzakere-nin zorlaşacağı, kararlarda tesadüf payının fazlalaşacağı belirtilmiştir (28).

Yargıtay Başkanının 1966/1967 adâlet yılı açış konuşmasında, genel kurulların daha kolaylıkla ve daha sık olarak toplanmasını sağlayacak ve kurulların toplantı zamanında dairelerin de ayrıca toplanıp kendi işleriyle uğraşmalarına imkân verecek bir sistem üzerinde durulması gerektiği hususundaki beyanı (29), bizim de üzerinde ısrarla durduğumuz bir görüştür. Ancak, bu beyanı ve bu görüşü, sayın Başkanın aynı konuşmada belirttiği, daire üyelerinden hiç birisinin mensup olduğu kurula iştirakinin menedilmesi gerektiği hususundaki beyanı ile (30), kolayca bağdaştırmayı, memleket gerçekleri bakımından, mümkün görmediğimizi işaretlemeden geçemeyeceğiz.

3 — Başkanlık meselesi

Başkanlık konusunu, Yargıtay ve daire Başkanlıklarının geçici veya sürekli olması ve genel kurullara kimin Başkanlık edeceği şeklinde iki ayrı kısımda incelemek uygun gözükmektedir :

a) Başkanlıkların sürekli veya geçici olması

Yürürlükteki kanuna göre Yargıtay Birinci Başkanlığı ile Daireler Başkanlıkları süreklidir. Başkanların otoriter sevk ve idare-

(27) Bu konularda daha geniş bilgi için bkz. Bilge, Yargıtay genel kurullarında reform meselesi (Batider 1964 s. 399-407); Ansay, Kanunlarımız ve adâlet işlerimiz (AD. 1951 s. 1120).

(28) Simons, Das Reichsgericht (Magnus, Die höchsten Gerichte der Welt 1929 s. 14); Ansay, Kanunlarımız ve adâlet işlerimiz (AD. 1951 s. 1120).

(29) Ökten, İ: 1966/1967 adâlet yılı açış konuşması s. 7 (Türk Hukuk Kurumu yayını No. 112.)

(30) Aynı konuşma s. 7.

sine yol açtığı, Başkanların şahsiyetinin daire ve kurul kararlarını etkilediği gibi sebeplerle bu sistemin mahzurlu olduğu ileri sürülerek, Başkanlıkların geçici olması teklif edilmiştir (31). Kanımıza göre her iki sistemin de faydalı ve mahzurlu tarafları bulunabilir. Diğer bazı kuruluşlarda olduğu gibi, Yargıtay Başkanlıkları için de, belli zamanlarda seçim yapılmasının, içinde bulunduğumuz demokratik rejim esaslarına uygun düşeceği şüphesizdir. Ancak, Yargılama görevinden başka, yönetim işlerine alışma ve hizmette istikrarı sağlama bakımından, Başkanların görev sürelerinin fazla kısa olmaması da gerekir. Anayasa Mahkemesi Başkanlığında olduğu gibi, Yargıtay Birinci ve İkinci Başkanlıklarında da dört yıllık bir süre bize uygun gözükmektedir.

b) Genel Kurul Başkanlıkları

Temyiz Mahkemesi teşkilâtı hakkındaki 1221 sayılı kanun, Yargıtay Birinci Başkanına, diğer idarî görevlerden başka, genel kurullara başkanlık etme ödevini de yüklemiş bulunmaktadır. Fakat, kanunun bu açık hükmüne rağmen, Birinci Başkanın genel kurulların bütün toplantılarına başkanlık etmesi her zaman mümkün olamamaktadır. Bu bakımdan, Yargıtay Birinci Başkanına, daire Başkanlarından en kıdemlisinin vekâlet etmesi bizzat kanunda öngörülmüş bulunmaktadır (Tem. Teş. K. m. 5 son f. b). Yeni Kanunların, Yargıtaya ve Yargıtay Başkanına yeni görevler yüklemesi karşısında, bu hükmün uygulanması gün geçtikçe sıklaşmaktadır. Yargıtayın bugünkü iş hacmi dolayısıyla, Daire Başkanları zaten aşırı derecede meşgul bulduklarından, Birinci Başkana vekâlet eden daire Başkanının kendi işlerinin aksaması tehlikesi meydana çıkmaktadır. İşte bu gibi aksamaları önlemek için, hukuk ve ceza işlerine ait olmak üzere iki Başkan yardımcılığı kurmak ve böylece genel kurullardaki Başkanlık işini tesadüflerden kurtarmak gerektiğine inanıyoruz. Başkan yardımcılarında her biri idarî işlerle ilgili yardımdan başka, ihtisas durumlarına göre, hukuk ve ceza genel kurullarına da başkanlık etmekle de görevlendirilirler. Bu suretle Birinci Başkanın yükü hafifletilmiş oluktan başka, genel kurullarda da ihtisasa riayet edilmiş olur.

(31) Yargıtay Kanunu teklifi ve Adâlet ve Plân komisyonları raporları S. sayısı 933, Dönem 1, Toplantı 4.

4 — Yargıtay üyelerinin uzmanlıklarına göre dairelere verilmesi

Yargıtay bir hüküm mahkemesi olmayıp, bir kanun ve içtihat mahkemesi, yani hukuk kurallarının uygulanmasında birliği sağlayacak bir denetleme merci olduğundan, buradaki üyelerin uzmanlıklarına göre dairelere ayrılmasını gayet tabii saymak gerekir. Bu sebeple Yargıtay üyelerinin, kesin bir zorunluk olmadıkça, uzmanlıkları dışında bir dairede çalıştırılmaları uygun düşmez. Alt derece mahkemelerinde derhal ihtisaslaşma yerine, devir veya münavebe yolu ile hâkimlerin ceza ve hukuk işlerinin ikisine de bakmalarının faydaları vardır. Özellikle başlangıç safhasında hâkimlerin çeşitli hukuk dallarında çalıştırılmaları, onların genel bir görüş elde etmelerini sağlayıcı bir rol oynar. Fakat birinci sınıfa ayrılmış bir hâkim için artık buna lüzum yoktur. Hele Yargıtay hâkimlerinin uzmanlıkları dışında bir daireye verilmeleri, zamanımızın iş bölümü ilkelerine aykırılığundan ötürü, hiç bir suretle söz konusu olmamalıdır. Nitekim, Fransa'da ilk derece mahkemelerinde uygulanan devir usulü, Yargıtayda uygulanmamaktadır; burada uzmanlık ilkesi yürürlüktedir.

5 — Yargıtay kararlarının yayınlanması

Yargıtay kararlarını yayınlamanın faydaları üzerinde uzun boylu durmaya lüzum yoktur. Gerçekten, ancak Mahkemelerin ve özellikle Yargıtayın verdiği kararlar sayesinde ki, kanunların soyut (mücerret) hükümleri somut (müşahhas) hale gelirler ve hayatiyet kazanırlar. Yargıtay kararlarının bilinmesinde, hak arayanlar için olduğu kadar, bizzat mahkemeler ve hâkimler için de ölçülemeyecek kadar geniş faydalar bulunduğu bir gerçektir. Sadece yasama organları değil, yüksek yargı mercileri ve bu arada Yargıtay da hukuk yaratmaktadır. O halde Yargıtayın içtihatlarını izleyebilmek, onları öğrenebilmek için, onların yayınlanmaları vazgeçilmez bir zorunluktur. Bu zorunluk, bütün Yargıtay kararları hakkında değilse bile, hukuk tatbikatında birliği sağlayacak olan emsal kararlar hakkında kesinlikle kendisini göstermektedir. Bu konuda sadece içtihat birleştirme kararlarının yayınlanması ile yetinilemez. Emsal olabilecek diğer kararların da yayınlanması gerekir. Bugün, Yargıtay kararlarından pek az bir kısmı yayınlanabilmektedir ve yayın işinde, esefle belirtelim ki, bir sistem

yoktur. Bu konuda şimdiye kadar yapılan teşebbüsler de olumlu bir sonuca bağlanamamıştır.

Yargıtay emsal kararlarının seçilebilmesi için, bu merci tarafından verilen kararların merkezî bir büroda toplanması ve bilimsel usullere göre sınıflandırılması gerekir. Böyle merkezî bir büro Yargıtayda veya hattâ Adâlet Bakanlığında kurulabilir. Yayınlama işi de bu büro tarafından resmen yapılır. Bu şekilde yapılacak resmî yayınlamadan önce, özel yayınları önleyecek kanunî tedbirlerin alınması da uygun olur; aksi takdirde resmî yayının gecikmesi gibi mahzurlu sonuçlar doğabilir.

V. S O N U Ç

Diğer memleketlerdeki benzerleriyle karşılaştırılınca, Türk Yargıtayının, altından kalkılması çok zor bir yük altında ezilmekte bulunduğu acı bir gerçektir. Onun daha verimli bir surette çalışmasını sağlayacağını ve böylece toplum içinde hukukî barışın gerçekleştirilmesine yarayacağını düşündüğümüz bir kaç nokta hakkındaki görüşlerimizi kısaca açıkladık. Bunların yanında, Yargıtayın bugünkü işini biraz olsun hafifletecek diğer usulî tedbirlerin alınması, örneğin para ile takdiri kaabil olan işlerde temyiz ve duruşma isteme sınırlarının arttırılması, genel kurullarda karar tashihi yolunun kaldırılması gibi hususlara da işaretle yetiniyoruz.